

Kalbos redaktoriai: darbo prestižas, įtaka kalbai ir jaučiamos grėsmės

Kristina Jakaitė-Bulbukiene

Lituanistinių studijų katedra, Vilniaus universitetas
El. paštas: kristina.bulbukiene@ff.vu.lt
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5839-3757>

Neringa Micutaitė

Lituanistinių studijų katedra, Vilniaus universitetas
El. paštas: neringa.micutaitė@gmail.com
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1473-8642>

Santrauka. Šiame straipsnyje analizuojamas kalbos redaktorių savo pačių darbo vertinimas, žiūrima, kaip juos veikia visuomenėje vyraujančios nuostatos, nagrinėjamas jų santykis su kalba. Per šiuos aspektus atsiskleidžia ir kalbos redaktorių kalbinės nuostatos. Analizuojama 10 kokybinių giluminių pusiau struktūruotų interviu su kalbos redaktoriais, redaguojančiais įvairių žanrų tekstus. Visos tyrimo informantės – moterys. Devyni interviu buvo paimti žodžiu, vienas – raštu. Analizės metodas – kokybinė interviu turinio analizė. Nustatyta, kad tyrimo dalyvės teigia jaučiančios viešojoje erdvėje vyraujančią kritišką, skeptišką požiūrį į kalbos redaktorių ir apskritai į kalbininkus. Taip pat redaktorės iš aplinkinių dažnai išgirsta netikslių savo profesijos vertinimų. Tačiau dauguma jų tokių vertinimų nesureikšmina, savo darbą atlieka į tai neatsižvelgdamos. Didžioji dalis tyrimo dalyvių jaučia darančios įtaką kalbai, prisidedančios prie jos kūrimo, nes net ir didelę redagavimo patirtį turinčios redaktorės nuolat susiduria su vis naujais reiškiniais. Dauguma tyrimo dalyvių teigia galinčios redaguoti laisvai, užsakovai ar tekstų autoriai jomis pasitiki, nevaržo jų sprendimų. Redaktorės taip pat teigia turinčios misiją kalbą turtinti, gryninti. Nedidelė dalis tyrimo dalyvių pasisakė, kad savęs kalbos kūrėjomis nelaiko – tik vykdo jau įtvirtintą kalbų politiką. Vienos redaktorės teigia siekiančios apriboti anglų kalbos įtaką, o kitos – mano, kad kitų kalbų įtaka yra natūralus reiškinys, pabrėžia, kad kalbą labiau skurdina per didelis siekis ją gryninti.

Raktažodžiai: kalbos redaktoriai, kalbinės nuostatos, darbo prestižas, įtaka kalbai, grėsmės kalbai

Language Editors: Job Prestige, Influence on Language and Perceived Threats

Abstract. The object of this work is to analyse Lithuanian language editors' self-assessment of their own work, to see how they are influenced by societal attitudes, and to uncover their relationship to Lithuanian language. These aspects help to investigate the linguistic attitudes of Lithuanian language editors. This is analysis of 10 qualitative in-depth semi-structured interviews with Lithuanian language editors. The texts edited by the participants vary in their nature. All informants are women. Nine interviews have been conducted orally and one in writing. The method applied is qualitative content analysis of the interviews. It has been found that the informants of the study feel that there are critical, skeptical attitudes towards language editors and linguists in general in the public sphere. Editors also often hear inaccurate assessments of their profession from inner cycle. However, most of them do not take such attitudes seriously and do their work without taking them into account. It has been found that most of the informants feel that

Received: 2023-02-16. Accepted: 2023-03-14

Copyright © 2023 Kristina Jakaitė-Bulbukiene, Neringa Micutaitė. Published by Vilnius University Press. This is an Open Access article distributed under the terms of the [Creative Commons Attribution Licence \(CC BY\)](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original author and source are credited.

they contribute to the development of the Lithuanian language and that they influence the language. This is because even editors with extensive editing experience are constantly confronted with new phenomena. Most of the informants of this study have told they can edit freely, are trusted by clients or writers, and are not constrained making their decisions. Editors have also answered that they have a mission to enrich and purify language. A small number of informants of the study have told that they do not see themselves as language creators, but only as executors of the already established language policy. Some editors have indicated they want to stop the influence of English to Lithuanian, while others believe that the influence of other languages is a natural phenomenon, and stress that the language is impoverished by an excessive desire to purify it.

Keywords: language editors, linguistic attitudes, job prestige, influence on language, threats to language

1. Įvadas

Šiame straipsnyje analizuojamos kalbos redaktorių kalbinės nuostatos, todėl svarbu iš pradžių aptarti jų sampratą. Mokslinėje literatūroje nuostatos paprastai aprašomos kaip susidedančios iš trijų komponentų: tai kognityvinė, jausminė ir elgsenos dimensija. Kognityvinei dimensijai priklauso tokios nuostatos, kuriose atsiskleidžia žinios apie pasaulį, pavyzdžiui, standartinės kalbos atmainos paprastai siejamos su aukštu socialiniu statusu (Garrett 2010, 23). Kognityvinis nuostatų komponentas dažnai lemia stereotipines (nebūtinai neigiamas) idėjas (McKenzie 2010, 22). Jausminei dimensijai priklauso tokios nuostatos, kai kalbama apie jausmus ar emocijas nuostatų objekto atžvilgiu – kiek palankiai arba nepalankiai asmuo yra nusiteikęs, kiek pritaria arba nepritaria objektui ar reiškiniui, apie kurį kalbama (Garrett 2010, 23). Kitaip tariant, tai nuostatų komponentas, kuris pasireiškia per emocines reakcijas – pavyzdžiui, nuostatų objekto atžvilgiu verbališkai išreiškiamas susižavėjimas, pasibjaurėjimas, susierzinimas ar kt. Nuostatų objektas paprastai ne tik vertinamas teigiamai arba neigiamai, bet ir pasirenkamas tam tikras emocinis intensyvumas, pavyzdžiui – kam nors iš dalies nepritariama arba nepritariama kategoriškai, griežtai (Garrett 2010, 23). Trečiasis – elgsenos – nuostatų komponentas susijęs su polinkiu rinktis tam tikros elgsenos būdus (*ibid.*). T. y. galimi individo pasirinkimai, sprendimai, elgesys yra vienas iš trijų nuostatų komponentų (pavyzdžiui, noras mokytis svetimosios kalbos, pastangos rašyti taisyklingai, siekis vartoti tarmę ir pan.).

Peteris Garretas pateikia pavyzdį apie studentės kalbines nuostatas ispanų kaip svetimosios kalbos atžvilgiu: kognityvinis komponentas galėtų būti studentės įsitikinimas, kad mokydamosi ispanų kalbos ji geriau pažins ispanų kultūrą, jausminį komponentą sudarytų jos džiaugsmas, entuziazmas gebėti skaityti ispanišką literatūrą, o nuostatos per elgseną atsiskleistų tuo, kad studentė taupo ispanų kalbos kursams (*ibid.*). Šiame pavyzdyje sukomponuota hipotetinė situacija atskleidžia tarpusavyje derančius tris nuostatų komponentus. Kalbinės nuostatos dažnai yra „kalbinio elgesio pamatas, lemiantis kalbinius pasirinkimus“ (Ramonienė 2013, 3). Taigi, kalbinės nuostatos paprastai realizuojamos konkrečiu kalbiniu elgesiu.

Kalbinis elgesys dažniausiai atitinka kognityvinį ir jausminį nuostatų komponentą, tačiau taip nutinka ne visada – ryšys tarp nuostatų ir elgsenos kartais vertinamas kontroversiškai. P. Garretas pateikia pavyzdį, iš kurio matyti, kad kognityvinis ir jausminis komponentai gali nesutapti su elgsena: galime būti labai pozityviai nusiteikę kurios nors

mažumos kalbos atžvilgiu, tačiau kartu gerai suprasti, kad tai kalbai išmokti turėtume įdėti daug ilgalaikių pastangų, galime jaustis nepasiruošę taip įsipareigoti arba neturėti galimybės brangiai mokėti už kalbos kursus (Garrett 2010, 29). Matyti, kad esama situacijų, kai nuostatų komponentai tarsi prieštarauja vienas kitam. Vis dėlto Leono Festingerio (1957) kognityvinio disonanso teorijoje teigiama, kad individai yra linkę palaikyti harmoniją ir suderinti savo įsitikinimus, nuostatas ir elgesį. T. y. vienas kitam prieštaraujantys kognityvinis, jausminis ir elgsenos nuostatų komponentai gali versti individą jaustis nemaloniai, patiriamas vidinis konfliktas skatina komponentus suderinti. Kalbėdami apie kalbines nuostatas kai kurie mokslininkai teigia, kad jos glaudžiai susijusios su kalbiniu elgesiu: „nepaisant, kad kalbos nuostatos yra subjektyvus veiksnys, jos galiausiai formuoja *objektyvią* kalbos tikrovę, nes lemia kalbos kitimus“ (Vaicekuskienė 2017, 53). Taigi kognityvinio disonanso teorija ir nuostatų tyrimai rodo, kad kognityvinis ir jausminis nuostatų komponentas linkę sutapti su individo elgsena, bet esama ir kitokių situacijų. Nuostatų komponentų nevienodumas dažnu atveju gali sukelti vidinį konfliktą – tokiu atveju paprastai siekiama kognityvinį disonansą sušvelninti (Festinger 1957, 18).

Paprastai išskiriami trys kalbinių nuostatų tyrimo būdai (Holmes 2013, 420–422; Garrett 2010, 37): tai tiesioginės priemonės, netiesioginės priemonės ir visuomenės elgsenos tyrimai. Tiesioginės kalbinių nuostatų tyrimo priemonės – tai interviu arba apklausa, kurioje informantui užduodami tiesioginiai atviri arba uždari klausimai apie jo požiūrį į tam tikras kalbas, kalbų atmainas, kalbines ypatybes ar kt. (Holmes 2013, 421). Kad būtų nustatytos kalbinės nuostatos, informantų atsakymai į atvirus interviu klausimus reikalauja analizės, atsakymus reikia kategorizuoti – kokybinio tyrimo medžiagą sunkiau apdoroti negu kiekybinio, tačiau toks tyrimas leidžia gauti įdomesnių, išsamesnių duomenų, atviri klausimai gali atskleisti netikėtų duomenų (*ibid*). Kalbines nuostatas tiriant tiesioginėmis priemonėmis tiriamasis kviečiamas „eksplacitiškai išreikšti savo požiūrį tam tikrų kalbos reiškinių atžvilgiu“ (Garrett 2010, 39). Kad būtų pasiektas tyrimo tikslas, šiame tyrime apie kalbos redaktorius pasitelkta tiesioginė nuostatų tyrimo priemonė – giluminis interviu.

Šiame straipsnyje aprašomo tyrimo **tikslas** – išanalizuoti lietuvių kalbos redaktorių santykį su savo darbu ir kalba, taip pat per šiuos aspektus atsiveriančias jų kalbines nuostatas. **Tiriamoji medžiaga** – 10 kokybinių pusiau struktūruotų giluminių interviu su kalbos redaktoriais, redaguojančiais įvairių žanrų tekstus ir gyvenančiais įvairiuose Lietuvos miestuose. Medžiagai surinkti buvo sukurtos interviu gairės, susidedančios iš šešių temų. Pokalbių metu gairių nebuvo laikomasi paraidžiui, ne visi klausimai buvo užduodami iš eilės – visiems tyrimo dalyviams užduoti pagrindiniai klausimai, bet kartu leista pokalbiui vystytis tomis kryptimis, apie ką norėjo pasisakyti patys informantai. Kai kurie klausimai taip pat buvo kaskart iš dalies pakoreguojami ir pritaikomi kiekvienam informantui individualiai pagal tai, kokios srities tekstus redaguoja. Kaip minėta, per interviu redaktoriai kalbinti šešiomis temomis, šiame straipsnyje analizuojami trys aspektai: redaktoriaus darbo prestižas, įtaka kalbai ir jaučiamos grėsmės lietuvių kalbai.¹

¹ Apie kitus tris aspektus galima perskaityti šiame straipsnyje: N. Micutaitė, K. Jakaitė-Bulbukienė, 2022. Kalbos redaktoriai: iššūkiai, nuostatos ir motyvacija. *Lietuvių kalba* 17: 70–91.

Visos informantės – moterys. Informančių amžius yra nuo 28 iki 64 metų, redagavimo patirtis – nuo 4 iki 30 metų. Kuo informantės vyresnės, tuo atitinkamai daugiau turi redagavimo patirties, išskyrus vyriausią informantę, turinčią palyginti nemažai, bet ne daugiausia šio darbo patirties. 9 interviu buvo paimti žodžiu, 1 – raštu, visus interviu paėmė šio straipsnio autorės. Vidutinė vieno interviu trukmė – 45 min., trumpiausias interviu truko 30 min., ilgiausias – 1 val. ir 8 min. Tyrimo medžiagą sudaro iš viso 7 valandų trukmės interviu garso įrašai. Išrašyti įrašai sudaro 100 psl. teksto. Interviu paimti 2020–2021 metais, gauti visų informančių sutikimai dalyvauti tyrime. **Metodas** – kokybinė interviu turinio analizė. Tyrime į apklaustas kalbos redaktoriaus žiūrėta kaip į visumą – siekta išsiaiškinti, kokios kalbinės nuostatos vyrauja tarp redaktorių, jei išryškėjo nuomonių skirtumų, straipsnyje jie taip pat įvardyti. Interviu turinys buvo analizuojamas tyrimams skirta programa „MAXQDA“, išskiriant svarbiausias per interviu iškeltas idėjas ir sudarant „reikšmių medį“.

Kalbos redaktorių nuostatos analizuotos mažai. Jurgita Girčienė (2005) tyrė žiniasklaidos darbuotojų, tarp jų ir redaktorių, kalbines nuostatas naujųjų skolinių ir jų atitikmenų atžvilgiu, kitame savo darbe (Girčienė 2019) nagrinėjo redaktorių požiūrį į leksikos – daugiausia naujųjų skolinių – norminimą. Eglė Jankauskaitė (2021, 2022) tyrė, kaip galios santykiai veikia kalbos standartizavimo lauke, kokį vaidmenį jame atlieka kalbos redaktoriai. Iš E. Jankauskaitės tyrimo atsiskleidė, kad redaktoriai mano, kad gausus redagavimas, vadinamoji „autorių gamyba“ ar „perrašinėjimas“, yra neprofesionalus ar net neetiškas elgesys, kad redaktorius apskritai neturi redaguoti „per daug“, jis turi būti „nematomas“ (Jankauskaitė 2022, 132). Taip redaktoriai mano „dėl literatūros ir mokslo laukų žaidimo taisyklių. Čia vertinamas kultūrinis kapitalas yra kūrybinis talentas ar moksliniai, analitiniai įgūdžiai, o šio kapitalo įrodymas yra publikuotas literatūros ar mokslo veikalas“ (*ibid*). Tad tekstas turi būti pagerintas, bet redaktorius neturi tapti autoriumi ir kitam žmogui suteikti nepelnyto kapitalo.

Iš ankstesnio šio straipsnio autorių tyrimo (Micutaitė, Jakaitė-Bulbukienė 2022) atsiskleidė, kad kalbos redaktorės kalbos norminimo idėjos nekvestionuoja, tačiau susiduria su nemažai iššūkių, susijusių su įvairiais kalbos norminimo aspektais. Tyrimas taip pat parodė, kad kalbos redaktorės kaip svarbiausią kalbos redagavimo aspektą išskiria teksto sklandumą ir aiškumą (Micutaitė, Jakaitė-Bulbukienė 2022). Panaši kalbos redaktorių nuostata atsiskleidžia ir E. Jankauskaitės (2022) tyrime: „didžioji dalis, ypač grožinės literatūros tekstų redaktorių, išsakė nuostatą, kad vadinamųjų kalbos klaidų taisymas nėra esminė redagavimo dalis, arba minėjo tokį taisymą kaip savaime suprantamą dalyką, kur kas plačiau pasakodami apie teksto aiškumą ir sklandumą“ (Jankauskaitė 2022, 129). Kitaip tariant, pačios kalbos klaidos nėra laikomos esminiu redagavimo dalyku, pabrėžiama teksto sklandumo svarba apskritai.

Šiam darbui taip pat svarbūs giminingi žurnalistų ir lietuvių kalbos mokytojų kalbinių nuostatų tyrimai. Šie žmonės taip pat nėra eiliniai kalbos vartotojai, jie turi įrankių daryti kalbai įtaką – žurnalistų kalbą matome viešojoje erdvėje, lietuvių kalbos mokytojų kalba mokinių girdima mokykloje, todėl tikslinės auditorijos į tokią kalbą žvelgia kaip į pavyzdinę. Laima Nevinskaitė (2009) tyrė žurnalistų kalbines nuostatas – siekta išsiaiškinti, ar

žurnalistai įžvelgia grėsmių lietuvių kalbai, nagrinėta, koks jų požiūris į šalyje vykdomą kalbos priežiūrą. Tyrimas atskleidė, kad dauguma žurnalistų neįžvelgia grėsmių lietuvių kalbai, tačiau pritaria, kad kalbą reikia prižiūrėti. Žurnalistų požiūrį į lietuvių kalbos standartizavimą ir bendrinę kalbą televizijoje ir radijuje nagrinėjo Loreta Vaicekauskienė (2011). Tyrimo medžiaga parodė, kad, kaip ir L. Nevinskaitės (2009) tyrime, dauguma žurnalistų yra linkę viešojoje erdvėje palaikyti standartinę kalbos variantą. L. Vaicekauskienės (2011) tyrime taip pat atskleista, kad profesionalūs žurnalistai dažniau negu neprofesionalai (t. y. nebaigę žurnalistikos studijų) mato poreikį keisti kalbos kodą ir prisiderinti prie adresato. 2016 metais tirtas lietuvių kalbos ir literatūros mokytojų požiūris į skirtingas lietuvių kalbos atmainas – bendrinę kalbą, tarmes ir jaunimo kalbą (Keturkienė, Vaicekauskienė 2016)². Nustatyta, kad lietuvių kalbos ir literatūros mokytojai pritaria standartinei kalbos ideologijai, ryški mokytojų galios pozicija.

Gausios diskusijos, susijusios su kalbos normomis, kalbos priežiūra, kalbininkų ir konkrečiai pačių kalbos redaktorių darbu, parodo šių temų aktualumą Lietuvos visuomenėje. Tokių diskusijų esama publicistiniuose straipsniuose, televizijos ir radijo laidose, socialiniuose tinkluose, interneto komentaruose. Viešojoje erdvėje kalbiniais klausimais diskutuoja ir paprasti kalbos vartotojai, ir su kalba dirbantys specialistai (rašytojai, vertėjai, žurnalistai, laidų vedėjai, redaktoriai), taip pat mokslininkai, kalbos tyrėjai. Viešosiose diskusijose, straipsniuose dažniau galima išgirsti liberalių, kategoriškesnių nuomonių – dėl šios priežasties susidaro įspūdis, kad dauguma visuomenės narių yra nusiteikę prieš esamą Lietuvos kalbų politiką ar kalbininkų darbą. Nuosaikesnių, kalbos politikai pritariančių nuomonių išgirstama žymiai rečiau, nors nėra abejonių, kad dalis visuomenės pritaria esamai kalbų politikai.

Ne tik kalbos priežiūros institucijoms, kalbininkams negailima kritikos, bet ir kalbos redaktoriams: „ypač smarkiai šio puolimo neigiamas pasekmes pajuto redaktoriaus institucija – jau ne vienus metus dalies visuomenės požiūris į redaktorių ir redagavimą išlieka skeptiškas, o redaktoriaus įvaizdis tam tikrose žmonių grupėse visiškai atitinka seksistinį filologės arba kalbininkės vaizdinį, propaguojamą humoro laidose ir tarp socialinių tinklų žinomų figūrų („megzti sijonai“, „raginiai akiniai“ ir t. t.)“ (Jakučiūnas 2020). Redaktorius užtarti stojusio Andriaus Jakučiūno nuomone, toks redaktorių menkinimas nėra teisingas: rašytojas teigia, kad „nemažai žmonių visiškai nesuvokia redaktoriaus darbo tikslų ir todėl kyla absurdiškų kalbų apie varžomą kūrejo laisvę, įtvirtinamą diktatūrą (neva redaktoriai dusina laisvą mintį, kastroja ir skurdina tekstus), taip pat apie redaktorių neva vykdomą kovą su autentiška saviraiška, įkvėpimu, menine tiesa“ (Jakučiūnas 2020). Pažymėtina tai, kad A. Jakučiūnas yra rašytojas, kritikas, t. y. pats asmeniškai susiduriantis su kalbos redaktorių darbu. Manytina, kad savo nuomonę jis grindžia ne tik bendru suvokimu apie

² Dėmesys atkreiptinas į minėtų autorių tyrimų pavadinimus: L. Vaicekauskienės (2011) straipsnis „Oficialioji lietuvių kalba yra negyva kalba: žurnalistai apie bendrinę kalbą televizijoje ir radijuje“, Miglės Keturkienės ir L. Vaicekauskienės straipsnis „Lietuvių kalbos mokytojai standartinės kalbos ideologijos nelaisvėje: nuostatos, praktikos, pasekmės“. Šių tyrimų pavadinimai nėra neutralūs – „negyva kalba“, „ideologijos nelaisvėje“, jie kuria konfliktinę situaciją, iš anksto presuponuojama, kad reikėtų palaikyti „nukentėjusiąją“ pusę (žurnalistus, oficialią kalbą laikančius negyva, ir mokytojus, neturinčius kalbinių variantų pasirinkimo laisvės).

kalbos institucijų ir specialistų darbą, bet ir asmenine patirtimi. Matyti, kad pastebimas nesutapimas tarp realios situacijos ir visuomenėje vyraujančių pasisakymų kalbinėmis temomis.

Kalbiniais klausimais dažnai viešai pasisako visuomenės veikėjas, aktorius, laidų vedėjas, kūrėjas Algis Ramanauskas. Jis taip pat nėra eilinis kalbos vartotojas, jo darbas glaudžiai susijęs su kalba – A. Ramanauskas turi pats apsispręsti, atrasti savo santykį su bendrine kalba, todėl kartu jis yra ir kalbos kūrėjas, jo balsas plačiai girdimas visuomenėje. A. Ramanauskas lietuvių kalbos priežiūros institucijas taip pat suvokia kaip grėsmingas, besitaikančias cenzūruoti, bausti: Kalbos komisiją jis vadina „cenzorių institutu“, o Kalbos inspekciją – jos „baudžiančiuoju kūnu“ (Gritėnas 2018). A. Ramanauskas kalbos redaktorius apibūdina kaip keliančius grėsmę (*ibid*), kalbininkus – kaip skurdinančius kalbą: „skaudžiai išgyvenu, kai matau grėsmę mūsų kalbai iš ortodoksinio kalbininkų sparno. Mūsų kalba, vaizdžiai šnekant, yra įvyniota į tramdymo marškinius. Iš mūsų atima teisė į manevrą, į žodžių žaismą, į progresą“ (Žukauskaitė 2009). A. Ramanauskas įžvelgia grėsmių kalbai dėl, jo nuomone, pernelyg griežtai tvarkomos kalbos. Pasak A. Ramanausko, kalbos redaktoriai ir apskritai kalbininkai kalbai neša tik žalą – skurdina ją, varžo, neleidžia skleistis kūrybingumui.

Neigiamai apie kai kuriuos redaktorius ir kalbos tvarkybą atsiliepia ne tik kitų sričių specialistai ar su kalba susiję asmenys, bet ir patys redaktoriai. Leidėja, kalbos redaktorė Aira Leonidovna (2016) teigia, kad „dalis jų [lietuvių kalbos redaktorių], siekdami kalbą išlaikyti kuo grynesnę, tampa ją skurdinančiais cenzoriais“. A. Leonidovna savo straipsnyje taip pat kvestionuoja tam tikrus kalbos norminimo aspektus, kelia klausimą dėl, pavyzdžiui, nelietuviškų vietovardžių lietuvinimo: „ima pyktis ant visų tų lietuvintojų. Viską sulietuvinti – net kaimų pavadinimus, kurie yra velnias žino kur. Atrodo kaip to paties liūdno nacionalizmo pasekmė. Kyla klausimas, kam rašyti *lietuviškai*, jei nei tam kaime, nei jo pavadinime nėra, nebuvo ir nebus nieko lietuviška“ (Leonidovna 2016). Redaktorė taip pat atkreipia dėmesį į necenzūrinės leksikos problematiką: „pažiūrėjus į žodynus dėl necenzūrinių žodžių, vulgarybių skurdaus pateikimo arba visiško jų ignoravimo susidaro įspūdis, kad lietuvių kalbą, rodos, norima SUDVASINTI (kas dvasinga, tas lietuviška ir atvirkščiai)“ (*ibid*). Teigiama, kad dėl šių priežasčių kyla diskusijų dėl vertimų, visi keiksmožiai „laikomi nelietuviškais, nes lietuviškų esą tiesiog nėra“ (*ibid*). Taigi matyti, kad liberalių, kategoriškesnių nuomonių dėl Lietuvos kalbų politikos, kalbos norminimo tendencijų galima išgirsti ir iš kalbos redaktorių – žmonių, savo darbe kasdien turinčių apsispręsti, kiek atsižvelgti į esamas oficialias kalbos normas.

Galima būtų teigti, kad redaktoriai dirba sudėtingomis sąlygomis – visuomenėje vyraujanti kritika galimai yra vienas iš redaktorių darbo iššūkių. Todėl šiame tyrime buvo tikimasi iš kalbos redaktorių išgirsti esamos situacijos vertinimą, išnagrinėti, kokios yra jų pačių nuostatos šiais klausimais. Kalbos redaktoriai kaip kalbos politikos vykdytojai ir kūrėjai gali turėti didelės įtakos kalbų politikai ir vertingų įžvalgų apie visuomenėje girdimą kritiką kalbų politikos, kalbininkų ir jų pačių – kalbos redaktorių – atžvilgiu.

2. Kalbos redaktoriaus darbo prestižas

Tiriamųjų buvo teirautasi, su kokiais kalbos redaktoriaus darbo vertinimais susiduria – kaip aplinkiniai reaguoja į šią profesiją, ar supranta, ką kalbos redaktorius veikia, ar kalbėdami su redaktoriumi bijo padaryti kalbos klaidų, ar pačios redaktorės jaučia, kad jų darbas gerbiamas. Rašytojas, kritikas A. Jakučiūnas pastebi, kad „redaktorius ne sykį bandyta parodyti kaip esą kenkėjiško VLKK veikimo įnašį arba pateikti juos kaip komisijos darbo beprasmiškumo, kvailumo ir nedemokratiškumo įrodymą“ (Jakučiūnas 2020). Informančių teirautasi, kaip jos reaguoja į tai, kad kalbininko darbas visuomenėje kartais vertinamas pašaipiai, kaip šį reiškinį aiškina. Norėta iširti, ar tokios darbo aplinkybės ir sąlygos redaktorėms yra iššūkis. Šia klausimų grupe siekta išsiaiškinti, koks yra redaktoriaus darbo prestižas.

Tekstų vertimus redaguojančios informantės teigia, kad kalbos redaktoriaus darbas painiojamas su vertėjo darbu (1, 2), prilyginamas mašininiam vertimui (1), stebimasi, kodėl vertėjo išverstą tekstą dar reikia taisyti – iš vertėjo kaip kalbos specialisto tikimasi gerai atlikto darbo, kurio koreguoti nebereikia (2):

- (1) Red_2:³ *matau kad žmonės kartais nesuvokia kas yra tas kalbininko darbas kadangi aš su vertimais dirbu tai to pačio vertėjo nes kažkada labai daug kas įsivaizdavo kad ai tai ką tu čia su Google translate'u*
- (2) Red_3: *vienas iš dažniausių vertinimų yra kad painioja redaktoriaus darbą su vertėjo darbu nežinau kodėl bet tiesiog kai pasakai kad dirbi su filmų vertimais redaktore vis tiek kažkodėl įsivaizduoja kad tu esi labiau vertėjas negu ten taisai klaidas nes tikrai ką vertėjas gali palikti dar tokio gi jis moka lietuviškai ir čia aišku ne apie save kalba bet apie vertėją kuris yra baigęs filologiją dažniausiai ir ką jis dar gali tokio palikti čia iš tikrųjų yra dažna tokia nuomonė kad kam reikia to redaktoriaus*

Kaip matyti iš informančių atsakymų (1, 2), toks požiūris į redaktoriaus darbą jį sumenkina – stebimasi, kam apskritai reikalingi redaktoriai, manoma, kad vertėjai tekstus išverčia kokybiškai, be poreikio juos koreguoti.

Kalbintos redaktorės pripažįsta, kad mato viešojoje erdvėje vyraujančią skeptišką požiūrį į kalbininkus, mato aštrių ar ironiškų pasisakymų, pašaipų. Tiriamosios šį reiškinį aiškina įvairiai. Dalis redaktorių teigia, kad pašaipus požiūris į kalbininkus kartais reiškiamas dėl nesupratimo, nežinojimo:

- (3) Red_10: *nu taip pripažįstu kad iš kalbininkų juokiamasi gal dėl to kad nežinau kad žmonės patys neįsivaizduoja turbūt kad ne kalbininkai kuria tą kalbą kad jie patys kuria kalbą jie būtent nustato normas <...> prisideda sakau nesupratimas dėl terminų pavyzdžiui na ar kalbininkas gali sukurti pavyzdžiui biochemijos terminus kokius nors ar mechanikos nu negali juk turi terminą pasiūlyti specialistai ir kuria būtent specialistai kaip ir tas pats vaizduoklis yra pasiūlytas fiziko na visuomenė arba priima tokį arba nepriima kalbininkas gali tik pasakyti ar jis geros darybos*

³ Interviu su redaktoriais sunumeruoti nuo 1 iki 10. Pavyzdžiuose „Red“ ir numeris reiškia vieną iš redaktorių. Pavyzdžius iš cituojamų interviu nuspręsta pateikti be skyrybos ženklų todėl, kad skyrybos ženklų sudėjimas jau yra interpretacija. „I“ reiškia informantą, o „T“ – tyrėją.

Teigiama (3), kad pašaipos kyla dėl menko išmanymo – eiliniai kalbos vartotojai ne visada supranta, kaip siūlomi terminai, kaip veikia sistema. Informantės teigimu, šis nesupratimas sukelia ironiškas reakcijas, nukreiptas būtent į kalbininkus, kai, pavyzdžiui, pasiūlomas naujas terminas. Apie panašią patirtį pasakoja ir daugiau informančių:

- (4) Red_3: *dabar su tuo Sviestu sviestuotu čia aišku irgi vėl kaltina Kalbos komisiją nors ten gal Veterinarijos tarnybos reikalas bet irgi jau toks ažiotažas kyla <...> tik gal labiau trūksta atgalinio ryšio iš tų pačių institucijų Valstybinės kalbos komisijos ypač yra gi susikūrusi feisbuke Visuotinė kalbos komisija man atrodo VLKK irgi vadinasi ten skleidžia visokius apie kalbą neva tai taisyklingus dalykus <...> niekas neužsiėmė tos nišos tikroji Kalbos komisija su jaunimu tarsi iš viso nėra ryšio <...> žmonės nesupranta kas tas redaktoriaus darbas trūksta tos informacijos kaip veikia kalbos sistema kaip veikia ką dirba redaktoriai*

Pažymima (4), kad iš kalbos institucijų pasigendama komunikacijos – aiškinama, kad viena iš priežasčių, kodėl feisbuke atsirado ironiška netikra VLKK paskyra yra ir tai, kad tikroji VLKK pernelyg mažai komunikuoja. Manoma, kad trūksta ryšio su visuomene, eiliniai kalbos vartotojai nesupranta, kaip veikia sistema, todėl kyla nesusipratimų, kurie virsta pašaipomis, pajuokavimais.

Pripažįstama, kad kartais pašaipaus požiūrio į kai kuriuos kalbininkus sulaukiama ir dėl pačių kalbininkų kaltės:

- (5) Red_1: *taip nutinka [pašiepiama] ko gero dėl tų kalbininkų kurie kartais gerokai persistengia ir siekia įgauti daugiau kontrolės negu turėtų turėti manau natūralu kaip ir bet kurioj srity jeigu atsiranda žmonių neadekvačiai besielgiančių ar neadekvačiai vertinančių tam tikrą situaciją tai atsiranda ir tų kurie juos pašiepia kad ir ta pati paskyra socialiniuose tinkluose [netikras VLKK puslapis] aš tame tikrai nematau nieko blogo tai yra humoro forma ir iš tikrųjų tol kol žmonės pastebi kažkokius va tokius loginius neatitikimus tai reiškia jie mato tą kalbą reiškia jiems rūpi reiškia jie turi nuomonę ir kažkaip vertina tai yra geras ženklas*
- (6) Red_4: *gal kyla tas dalykas [pašaipos] irgi iš tokio niuanso kad yra prastų kalbininkų irgi susidūriau dirbdama su leidyklomis turėjau tą patirtį tokią skaitydama korektūrą tu tiesiog negali praleisti tam tikrų dalykų arba matai kad tekstas yra sugadintas nes yra įdėtas tas žodis kurį skaitytojas iš karto pamatys kad čia jį įdėjo kalbininkas iš tokių kuriozinių situacijų iš tikrųjų kada pagalvoji nu kad iš tikrųjų tai yra teksto sudarymas tada gali kilti ta pašaipta*

Kaip rodo interviu medžiaga, informantės pripažįsta, kad esama redaktorių, kurie savo darbą atlieka netinkamai, kaip teigiama – siekia daugiau kontrolės negu turėtų, elgiasi neadekvačiai (5), suredaguotas tekstas atrodo nenatūralus, sudarkytas (6). Teigiama, kad kritika redaktoriams kyla dėl tokių prastai dirbančių redaktorių ir sugadintų tekstų. Pastebėtina, kad pačios informantės savo atsakymais atsiriboja nuo tokios redaktorių grupės, taip pat prastai dirbančius redaktorius ar apskritai kalbininkus laiko labiau išimtimi, o ne taisykle. Dėmesys atkreiptinas ir į tai, kad informantė (5) tokiuose atvejuose kaip netikras ironiškas

VLKK puslapis feisbuke teigia nematanti nieko blogo, laiko tai savita humoro forma, o žmonių susidomėjimą ir neabejingumą kalbos klausimams vertina kaip sveikintiną reiškinį.

Kitos pašnekovės taip pat mato, kad kalbininkams negailima kritikos. Pastebėtina, kad ir kitos informantės teigia to nesureikšminančios, informantės neužsimena, kad tai darytų kokią nors įtaką jų darbui, sprendimams:

- (7) Red_6: *pati kai lituanistė visos tokios problemos anksčiau gal skaudėdavo labiau nes tikrai čia šita etiketė yra klijuojama turbūt nuo tada kai pradėjau mokytis universitete liūdna kad nelabai kas keitėsi suvokime bet antra vertus argi dabar blogai kad pasišaiपो tegul pasišaiपो besišaiपोdami pasidomi šiek tiek tai man atrodo kad nelabai reikėtų smarkiai reaguoti dirbi savo darbą ir tiek <...> tie pasišaiपोymai tai bala jų nematė jeigu žmonėms linksniau dėl to tai prašom*
- (8) Red_7: *na tarkime tai kas rodoma tokiose politinės satyros laidose kaip kokios Dviračio žinios tai aš to dalyko nesureikšminčiau nes ten yra tiesiog toks laidos žanras ir jų darbas yra tuo užsiimti tai ten tuo tokiu pašaiपो objektu gali tapti bet kas nuo politiko iki kiek daugiau viešai žinomesnio asmens ir šitame jų taikiklyje kartais atsiduria ir kalbininkai*

Vis dėlto pripažįstama, kad dėl lituanistams klijuojamų etikečių informantei apmaudu (7), tačiau, kaip jau buvo minėta, neatrodo, kad kalbininkams redaktorių sprendimams jų darbe tai darytų kokią nors įtaką.

Dalies redaktorių teigimu (9, 10, 11), tenka susidurti su išankstiniu naujai sutiktų žmonių nusiteikimu, kad kalbos redaktorius ir neformaliame pokalbyje taisy jo klaidas, vertins kalbą, pašnekovai šalia redaktoriaus jaučia įtampą:

- (9) Red_3: *toks būna ypač jeigu koks naujas pažįstamas ir pasakai kad dirbi redaktore tada žmogui tarsi įtampa atsiranda nes atrodo kad esi kalbos snobas ir iškart pulsi jį taisyti su seniai pažįstamais jau taip nebėra neatsiprašinėja po kiekvieno sakinio bet tikrai tai yra*
- (10) Red_7: *kai aš tik pradėjau dirbti kai ateidavo pas mane į kabinetą ir sakydavo na čia baisu ką nors netaisyklingai pasakyti čia gi kalbininkė sėdi ir aš visus kažkaip labai greitai nuramindavau ir po to tiesiog ir savo pavyzdžiu parodydavau kad kalbėti galima visaip kaip tau norisi ypač kada tavęs nevaržo na tokia kokia nors vieša situacija jeigu tu esi kabinete su kolegomis tai tikrai nereikia bijot pasakyti kažkokį ten ir nenorminį žodį <...> čia tiesiog yra nereikalinga įtampa*
- (11) Red_10: *mano tai jau visi išmokyti kas su manim bendrauja kad jie visi moka kalbėti <...> mano teta Kaune gyvenanti tai sako ai aš tau nerašau dar klaidų pridarysiu nu tai vat yra taip yra tokių*

Kaip teigia redaktorės, susiduriama su situacijomis, kai tenka pašnekovui paaiškinti, kad kalbėdamas su redaktore jis gali jaustis laisvai, nuraminti, kad jo kalba nebus vertinama ar taisoma. Informančių teigimu, aplinkiniai, kurie jas jau pažįsta, yra „išmokyti“, kad kalbėdami neturi jaudintis dėl galimų savo kalbos klaidų.

Kai kurios informantės pasakoja, kad rimtų atsiprašymų netenka išgirsti, bet bent pajuokaudami draugai kartais įspėja, kad gali daryti kalbos klaidų:

- (12) Red_1: *kalbant tai gal ne bet susirašinėjant su draugais tai taip yra juokavę kad aš kaip redaktorė matysiu daug visokių klaidų ir taip toliau aš visą laiką žmonėms sakau kad aš laisvalaikiu redaktore nedirbu svarbu aš suprantu ką jie sako*

Kaip matyti iš interviu medžiagos, kai kurie redaktorių pašnekovai nuogaustauja, kad jų kalbos klaidos bus matomos, iškart pastebimos. Dėmesys atkreiptinas į tai, kad šiuo atveju (12) tiriamoji teigia „laisvalaikiu“ redaktore nedirbanti – kasdieniuose pokalbiuose neketinama taisyti pašnekovų, įsiterpti į jų kalbą. Aiškiai atskiriamos sritys, kuriose, informantės nuomone, kalbą taisyti dera, o kuriose – ne.

Pasitaiko ir priešingų situacijų – esama atvejų, kai kasdieniuose pokalbiuose ar pusiau oficialioje aplinkoje iš kalbos redaktorių tikimasi ir norima išgirsti komentarų apie kalbą:

- (13) Red_8: *yra kolegų tiesa kurie sako pavyzdžiui pasitarime sėdim ir ir ir žino kad aš kalbos tvarkytoja čia švietimo skyrius sako tu dabar fiksuok ir būtinai kai baigsis pasakyk visų ten kirčio klaidas sakau vedėjau tikrai nesakysiu <...> aš galvoju nu negerai taip yra nu iš tikrųjų ir tie kalbininkai visi sakysim lituanistai paskui nežinau su tokiu sarkazmu šaipomasi ir visai vadinama tai aš nežinau aš taip tikrai nedaryčiau*

Redaktorėms tenka išgirsti prašymų pataisyti kalbos klaidas – kaip matyti iš pateikto pavyzdžio (13), tokiu atveju tiriamoji griežtai atsisako tai daryti. Teigiama, kad dėl tokių situacijų, kai taisoma kolegų, neviešosios erdvės kalba, ir kyla pašaipus požiūris į lituanistus.

Nors dauguma tiriamųjų pritaria, kad redaktoriaus ar apskritai kalbininko darbas viešojoje erdvėje neretai pašiepiamas, nemaža dalis informančių savo asmeninėje aplinkoje jaučia, kad jų darbas yra gerbiamas, reikalingas:

- (14) Red_2: *apskritai tai aš manau kad redaktoriai tikrai yra nu aš pati per tuos šešis metus kaip dirbu šitą darbą tai yra tikrai reikalinga plius paskui tu turi ten pavyzdžiui tarkim jau savo užsakovus vat kaip jau ir minėjau metines ataskaitas redaguoju ir panašiai tai tikrai įmonės nori to kokybiško teksto be klaidų turėti <...> tikrai manau kad ta situacija Lietuvoj gerėja ir jau pradeda tie patys užsakovai tos pačios įmonės suprasti kad nu jiems kaip ir reikia šitos paslaugos*
- (15) Red_8: *taip aš niekad nesu girdėjus kažkokios nu kad sarkastiškai kažkas šaipytųsi ar visada ir iš kolegų ir iš tų kuriuos net tikrai griežtai būna surašom visus sakysim nurodymas jeigu tikrinu kažką bet dauguma padėjoja net man keista aš kartais bijau rašyti vidinė tokia nuostata kad aš vis tiek ten griežtai pareikalauju ištaisyti o reakcija visiškai tokia normali*

Kaip rodo tyrimo medžiaga, nepaisant matomų kritiškų ir kandžių pasisakymų visuomenėje apie kalbos priežiūrą, informantės iš užsakovų jaučia kokybiškų tekstų poreikį, teigiama, kad įmonės, su kuriomis dirbama, bei kolegų supranta taisyklingo teksto svarbą, pataisymus priima pagarbiai (14, 15). Pastebima, kad apskritai „situacija Lietuvoj gerėja“ – užsakovai, įmonės redaktoriaus paslaugas vertina, laiko reikalingomis (14). Iš 16 pavyzdžio taip pat matyti, kad redaktorė bendrą redaktoriaus profesijos situaciją Lietuvoje vertina kaip gerėjančią – pastebima, kad yra atsiradęs supratimas, kad kalbos redaktoriai yra reikalingi, vien vertėjo įdėto darbo neužtenka:

- (16) Red_7: *dabar jau atrodo suprantama yra to redaktoriaus darbo vaidmuo kad ypač kada leidžiama daug verstinės literatūros tai supranti kad ne tik vertėjas turi nuveikti didelę darbą bet reikalingas ir tas pirmasis skaitytojas redaktorius <...> dabar ta situacija palankesnė redaktoriaus profesijai kad visi pradėjo suprasti kad reikalingi yra tie žmonės*

Pastebėtina, kad pataisymų, taisyklingos kalbos reikalavimų dažniausiai nekvestionuoja su kalba tiesiogiai nedarbantys užsakovai ar kolegos (14, 15, 16). Kalbą kaip darbo įrankį naudojantys darbuotojai dažniau linkę diskutuoti su kolegomis redaktoriais (17):

- (17) Red_4: *prisimenu kai pradėjom dirbti nauja visai redakcija kūrėmės ten žurnalo susėdom į pirmą susirinkimą ir irgi žurnalistai labai taip pasišiaušė maždaug ar čia mum bus leista išlaikyti savo stilių be abejoj kiekvienas kalbos redaktorius manau kad tikrai džiaugsis radęs tą savitą stilių bet bėda yra kad to stiliaus tai dažnai nėra jisai va būtent kaip sakau laikome vertybe savo va kažkokį tokį šnekamosios kalbos labai variantą kažkokį*

Kaip matyti iš pateikto pavyzdžio (17), kalbos redaktoriams tenka susidurti su išankstine žurnalistų nuostata, kad jie neturės galimybės išlaikyti savito stiliaus. Tikriausiai manoma, kad tekstas kalbos redaktorių bus taisomas akiai, pagal vienodą šabloną. Sunku pasakyti, iš kur atsiranda toks išankstinis nusiteikimas ir priešiškus redaktoriams – gali būti, kad minėtiems žurnalistams yra tekę susidurti su situacijomis, kai jų tekstai buvo stipriai ar nekokybiškai pakoreguoti.

Taigi iš interviu medžiagos matyti, kad kalbos redaktorių darbas neretai painiojamas su vertėjo darbu, kartais prilyginamas ir mašininiam vertimui, aplinkiniai kartais nustemba, kodėl vertėjo – kalbos specialisto – išverstą tekstą reikia taisyti. Galima apibendrinti, kad dauguma informančių pritaria jaučiančios viešojoje erdvėje vyraujančią skeptišką požiūrį į kalbos redaktorių ar apskritai kalbininkus ir šį reiškinį aiškina įvairiai: dalis tiriamųjų mano, kad pašaipus požiūris į redaktorių atsiranda dėl nesupratimo, menko išmanymo apie šią profesiją ir kalbos sistemą, dalis informančių įsitikinusi, kad pašaipus požiūris kyla dėl kai kurių savo darbą netinkamai dirbančių redaktorių kaltės, taip pat dėl komunikacijos trūkumo. Pažymėtina, kad informantės girdimų kandžių vertinimų stipriai nesureikšmina, savo darbą dirba į juos neatsižvelgdamos. Iširta, kad visuomenėje vyraujantis skeptiškas požiūris į kalbininkus kai kurias redaktores liūdina, tačiau didesnės įtakos jų darbui nedaro. Taigi informantės patiria įvairių jų emocines nuostatas veikiančių dalykų, tačiau teigia, kad jos nedaro įtakos jų elgesinėms nuostatoms.

3. Kalbos redaktoriaus įtaka kalbai

Darbe taip pat nagrinėta, ar kalbos redaktorės jaučia, kad kuria kalbą, daro jai įtaką, kreipia kalbos gyvenimą norima kryptimi. Taip pat informančių teirautasi, ar autoriai bei vertėjai noriai priima redaktorių pasiūlymus, ar pasitiki jų nuomone. Redaktorius neretai apibūdinamas ne tik kaip kalbos tvarkytojas, bet ir kūrėjas. Pasak Ritos Urnėžiūtės, „redaktorius – aktyvus kalbos gyvenimo dalyvis, savo veiksmais galintis šiek tiek kreipti tą

kalbos gyvenimą vienokia ar kitokia kryptimi, <...> gali padėti plisti ir įsitvirtinti kokiam nors kalbos reiškiniui arba, priešingai, sulėtinti, sustabdyti šį vyksmą“ (Buidovaitė 2011). Dauguma apklaustų redaktorių teigia jaučiančios, kad kalbai daro vienokią ar kitokią įtaką. Kaip rodo tyrimo medžiaga, informantės daro įtaką kalbai aprašydamos naujas realijas, reiškinius, kurdamos naujus pavadinimus:

(18) T: *ar jaučiate kad kuriate kalbą darote jai įtaką*

Red_5: *taip taip be kūrybingumo tai turbūt redaktorius apskritai nežinau negalėtų dirbti ypač sakau va dirbant su vertimais arba aprašant kokius nors naujus dalykus tai tenka pasukti galvą ir tikrai tenka ką nors ir pačiam sukurti*

(19) Red_7: *redaktorius kartais turi vienoje vietoje labai dėl daug dalykų priimti sprendimus ir kaip atrodytų kad jau daug metų dirbi lyg ir viską turėtum išmanyti bet vis dėlto kalba yra gyvas dalykas <...> beveik kiekvieną dieną susiduri su kažkokiais naujais reiškiniais tarkim yra tekę irgi tokia genties kažkokios čiabuvių pavadinimą na išradinėti irgi kaip jis galėtų skambėti lietuviškai nes nepavyko netgi man regis net anglų kalba ten rasti medžiagos*

Pažymima, kad net ir turint didelę redagavimo patirtį nuolat susiduriama su naujais reiškiniais, kadangi kalba yra gyva, nuolat kintanti (18, 19). Tiriamosios teigimu (19), dėl kai kurių klausimų tenka priimti kalbinius sprendimus pačiai – taigi matyti, kad kalbos redaktorės neretais atvejais turi nemažai galios, kuria kalbą.

Dalis redaktorių, pritariančių, kad daro įtaką kalbai, teigia, kad jų misija – kalbą turtinti, gryninti, priminti rečiau vartojamus žodžius:

(20) Red_7: *manau redaktoriai turėtų sau tokią kaip ir turėti misiją dar galvoti kaip tą kalbą turtinti <...> visą laiką stengdavausi surasti kažkokių žodžių kurie yra galbūt rečiau vartojami <...> buvo tekstas apie šunis ir aš ten pavartočiau žodį kad tie šunys laigo ir man ateina maketuotojas sako čia turbūt klaida kas čia per žodis tokio žodžio nėra arba tarkim bitės siuva tai ką jos ten siuva kas čia čia mes ne apie siuvimą kalbam tai tu supranti kad vis dėlto na kiek įmanoma kiek yra tai tavo galioje tai kažkaip turėtum tą daryti*

(21) Red_8: *va taip tiesiog tokiais būdais tenka įkalbinėjant aiškinant žmogui dauguma nu kaip kažkiek padirbėję užsieny turi tų pinigėlių ir va čia nori grįžę jau tą verslą savo kurti <...> sako nu tai kodėl gi betgi dabar į Europą einam tai čia va taip angliška būtų nu taip gražu nu ar nežinau tiesiog va tokie motyvai būna ir daugumos kurie ten nori angliškai rašyti tai nu va tokia misija mano aš taip galvoju kad aš turėčiau gal kažkiek tą žmogų įkalbėti paaiškinti jam*

Tiriamoji teigia (20) nuolat galvojanti, kaip kalbą turtinti ir gaivinti – informantė stengiasi į kalbą grąžinti retai vartojamus žodžius. Matyti kognityvinis informantės kalbinių nuostatų komponentas – kalbai nepakanka vystytis laisvai, reikia įdėti pastangų, kalbą turtinti. Kartu matyti elgsenos nuostatų komponentas – informantė deda konkrečias pastangas kalbai turtinti ir gaivinti. Iš 21 pavyzdžio taip pat matyti, kad informantė jaučia turinti misiją žmogui paaiškinti, įtikinti jį rinktis lietuvišką įmonės pavadinimą ar reklamos užrašą ir tokiu būdu stabdyti anglų kalbos plėtrą.

Pasak R. Urnėžiūtės, redaktoriaus vaidmuo ypač svarbus kuriant lietuvišką terminiją, mokslinę kalbą: „mokslo literatūros ar aukštosios mokyklos vadovėlių redaktorius padeda įtvirtinti naujus terminus, tobulinti mokslo kalbos sintaksę, arba, antraip, verčia studentus ir mokslininkus vartoti ir kartoti pasenusius terminus, raizgias ir netaisyklingas sintaksines konstrukcijas“ (Buidovaitė 2011). Kai kurios tiriamosios taip pat teigia prisidedančios prie lietuviškos terminijos kūrimo:

(22) Red_4: *mano darbe gal dabar tos kūrybos yra mažiau nes yra kaip sakyti tokia nu gan tikslūs bet be abejo tenka prisidėti prie terminijos čia gal toks daugiau gryninimas kalbos mano atveju yra bet taip kalbininkas manau kad turi tą galimybę kurti kalbą ypač jeigu vat leidžia autorius*

Dalis tyrimo dalyvių teigia turinčios laisvę tekstus redaguoti taip, kaip nori – užsakovai pasitiki jų darbu:

(23) Red_1: *jeigu kalbėsime apie tuos žmones su kuriais tenka dirbti kurių tekstus redaguoju tai sakykim kad nežinau gal koks vienas ar du procentai yra tik tai kurie save laiko visada teisiais ir kuriems jokių redaktorių ir jokių patarimų nereikia likę 98 ar 99 procentai su-pranta kad jie generuoja turinį bet galbūt kartais jiems reikia pagalbos su forma būtent išreiškiant tai ką jie nori išreikšti*

(24) Red_6: *kiek aš esu susidūrus tai man buvo duota visiška laisvė aš esu dirbusi su kelių knygų vertimais tai buvo duota visiška laisvė ir praktiškai nebuvo derinimo kažkokio labai smarkaus nes sutvarkiau peržiūrėjau padėkojo išsiskyrėm ir žodžiu tiko viskas tvarkoj*

(25) Red_7: *labai griežtos politikos nuleistos iš viršaus mes savo leidinyje neturime tai tiesiog yra daugiau pasitikima pačiais redaktoriais ir mums suteikiama pakankamai nemažai laisvės ir pats pasirenki žanras diktuoja tau tiek kiek tu gali tos laisvės leisti ir kiek gali nukrypti nuo kažkokių nustatytų normų*

Iš redaktorių atsakymų (23, 24, 25) matyti, kad jos neretai užima galios poziciją – su-redaguotas tekstas priimamas, redaktoriais pasitikima. Pasitaikė ir redaktorių pasakojimų apie tai, kaip į jų nuomonę atsižvelgta nebuvo:

(26) Red_3: *yra tekę priimti ir netaisyklingų sprendimų net yra tekę nerašyti savo pavardės čia jaunystėje jau taip buvome taip susipykę su autoriumi neatsimenu dabar net toks žodis bet labai buvo netaisyklingas į Didžiųjų kalbos klaidų sąrašą įtrauktas ir vis tiek norėjo ir jis daug kartų buvo pavartotas bet reikėjo to žodžio ir viskas*

Vis dėlto, dažniausiai redaktorės teigia, kad į jų patarimus ir nuomonę atsižvelgiama, todėl redaktorės jaučia darančios įtaką kalbai, prisidedančios prie jos kūrimo. E. Jankauskaitės tyrime atsiskleidžia kalbos redaktorių nuostata, kad „vertimus galima redaguoti gausiau, o autorinių tekstų redagavimas turi būti atsargus ir suderintas su autoriumi“ (Jankauskaitė 2022, 130). Išryškėja skirtis tarp vertimų ir autorinių tekstų – pastarieji koreguojami ne taip drąsiai.

Nedidelė dalis tyrimo dalyvių laikosi nuostatos, kad jos redaguodamos taiko turimas žinias, tačiau prie kalbos kūrimo neprisideda:

(27) T: *sakoma kad redaktorius ne tik tvarko bet ir kuria kalbą ar jaučiate kad jūs irgi prisidedat prie kalbos kūrimo*

Red_2: *ne žinokit aš tai kažkaip darau nežinau gal kaip mane išmokino tarkim iš kurios redaktorės aš mokinausi kai pradėjau šitą darbą ir aš kažkaip pasitikiu jos duotais žinot patarimais ir darau kaip esu išmokusi tai ne nemanau kad prisidedu*

(28) Red_9: *Būtų pernelyg drąsu teigti, kad darau įtaką kalbai... Mano indėlis – bendradarbių konsultacijos kalbos klausimais.⁴*

Matyti (27) kognityvinė nuostata, kad redaktorius turi remtis tik turimomis žiniomis, kalbos taisyklių ar normų šaltiniais – t. y. vykdyti oficialiai priimtus nutarimus. Tiriamosios (27, 28) nelaiko savęs kalbos kūrėjomis, labiau – kalbų politikos vykdytojomis.

Taigi dauguma kalbintų kalbos redaktorių jaučia, kad daro kalbai įtaką, prisideda prie kalbos kūrimo. Redaktorėms tenka sukurti naujų pavadinimų, aprašyti naujas realijas. Pabrėžiama, kad redaktoriams labai svarbus kūrybingumas – net ir didelę redagavimo patirtį turinčios redaktorės nuolat susiduria su vis naujais reiškiniiais. Matyti informančių kognityvinė nuostata – kalbos suvokimas kaip gyvos, nuolat kintančios. Dalis tiriamųjų teigia, kad neretai kalbinius sprendimus tenka priimti savarankiškai, be kalbos institucijų pagalbos – taip nutinka dažniausiai tada, kai nauji terminai vėluoja, naujoms realijoms dar nebūna sukurti lietuviški pavadinimai arba susiduriama su nežinoma, tolimų kraštų, dar lietuviškai nepavartota realija. Matyti, kad tokiais atvejais redaktorės suvokia save kaip turinčias daug galios kuriant kalbą, jaučia darančios įtaką kalbai.

Dalis tiriamųjų jaučia turinčios misiją kalbą gryninti ir turtinti – įdėti konkrečių pastangų dėl kalbos. Ryškus kognityvinis nuostatų komponentas, kad sėkmingam kalbos gyvenimui neužtenka vystytis savaime, reikia įdėti pastangų, kalbą puoselėti, turtinti. Tokios kalbinės nuostatos dažnu atveju atitinka informančių elgseną – kuriama terminija, kai kurios redaktorės teigia besistengiančios pristabdyti anglų kalbos įtaką, atgaivinti ir į vartoseną grąžinti retai vartojamus lietuviškus žodžius. Dauguma tyrimo dalyvių teigia galinčios redaguoti laisvai, užsakovai ar tekstų autoriai, vertėjai jomis pasitiki, nevaržo jų sprendimų. Nedidelė dalis informančių pažymi, kad jos kalbos politiką tik vykdo, nesijaučia prisidedančios prie kalbos kūrimo – išryškėja šių informančių kognityvinė nuostata, kad kalbos redaktorius turi vykdyti kalbos politiką, pats savęs kūrėju nelaiko – tokios informančių kalbinės nuostatos taip pat sutampa su jų elgsena.

4. Grėsmės lietuvių kalbai

Dar viena klausimų grupė kalbos redaktoriams – apie grėsmes lietuvių kalbai. Redaktorių teirautasi, ar jos mato kokių nors grėsmių lietuvių kalbai, jei taip, kas kalbai kenkia labiausiai. L. Nevinskaitė, tyrusi žurnalistų požiūrį į grėsmes kalbai, teigia, kad jos „dažnai yra pateikiamos kaip kalbos priežiūros poreikį pagrindžiantis motyvas“ (Nevinskaitė 2009, 173). Norėta išsiaiškinti, ar redaktorės kokias nors grėsmes taip pat mato kaip kalbos tvar-

⁴ Ši informantė (Red_9) į klausimus atsakė raštu, todėl jos interviu ištraukos pateikiamos su skyrybos ženklais.

kybos ir norminimo motyvą, ar daug mąsto apie grėsmes. Neretai galima išvysti skambių publicistinių straipsnių antraščių apie tai, kad lietuvių kalbai gresia išnykimas, pasaulio globalėjimas skatina diskutuoti apie tautinę tapatybę ir kalbos vaidmenį ją saugant.

Beveik visos informantės pripažino, kad jaučia vienokių ar kitokių grėsmių lietuvių kalbai. Pagrindinė informančių atsakymuose išsakyta grėsmė – kitų kalbų įtaka. Dažniausiai informančių atsakymuose minima anglų kalba:

- (29) Red_3: *labai daug patiriam šiuo metu visokių kitokių kalbų įtakų kaip ir visais laikais iš tikrųjų jaunimas ypač turi savo leksiką daug anglų kalbos įtakos ir gali būti kad mes kada nors nebesusikalbėsime vieni su kitais jeigu nebus kalba norminama*
- (30) Red_4: *manau kad sakau ta anglų kalbos įtaka tikrai griaua labiau mūsų sistemą <...> tas atėjimas tos pačios sakinio struktūros tos sintaksės pakitimas sakau jis jau jau daro savo tam tikrą įtaką kad mes pradedam gal ir mąstyti kitaip*
- (31) Red_8: *be abejo didėja anglų kalbos įtaka gal nu nejaučiama tos ribos ir viskas lyg ir atrodo normalu bet aš manau kad va čia ir yra tos grėsmės užuomazgos jeigu savęs nestabdysim ir ir nu toliau viskas taip rutuliosis gana lengvai ir ir tai nieko gero nebus mes nebūsime mes*

Tiriamųjų atsakymuose matyti jaučiama anglų ir kitų kalbų įtakos grėsmė lietuvių kalbai. Matoma kognityvinė nuostata, kad kitos kalbos ateityje trukdys sėkmingai komunikacijai lietuvių kalba, kaip išeitis matomas kalbos norminimas (29). Taip pat matyti kognityvinė nuostata, kad gausus anglų kalbos vartojimas daro įtaką lietuvių kalbai būdingai sakinio struktūrai – šis reiškiny, pasak tiriamosios, matomas kaip grėsmė ne tik kalbos sistemai, bet ir lietuviams būdingo mąstymo modelio pakitimams (30). Taip pat išryškėja dar viena kognityvinė nuostata, tampriai susijusi su emocine nuostata – nuogaštavimas, kad kitų kalbų įtaka gali naikinti lietuvių tapatybę. Matyti, kad kalba ir kultūra, tautinis tapatumas laikomi neatsiejama dalykais (31).

Tyrimo medžiaga rodo, kad anglų kalbos įtaka, konkrečiai – pažodiniai vertiniai – informantės erzina, ryškus jausminis nuostatų komponentas:

- (32) Red_1: *yra tas kitas asmeninis niuansas tarkim kai dabar ištisai girdžiu tą vertinį kaip visi turi gerą laiką tai man norisi ką nors gerai papurtyti ir sakyt nu kamon chebra mes šitiek metų mokėjom pasakyti tą dalyką tai gal nekeiskim*

Toks pasisakymas taip pat atskleidžia nuostatą, kad anglų kalbos įtaka yra matoma ir sukelia emocijas, erzina. Galima numanyti, kad šioje situacijoje kaip išeitis taip pat matomas kalbos norminimas, taisymas, norima kaip nors iš šalies suvaldyti ateinančius anglų kalbos įtakos procesus. Atkreiptinas dėmesys, kad tokie reiškiniai kaip pažodiniai vertimai informantei užkliūva ne tik oficialiojoje kalboje, t. y. tam tikrus kalbos reiškinius norėtųsi pristabdyti ir kasdieniuose pokalbiuose. Panašus susirūpinimas per jausminį nuostatų komponentą išreiškiamas ir kitų informančių:

- (33) Red_6: *naujadarų yra tokių kur atrodo viskas jam gerai tam žodžiui bet o Dieve koks baisus [juokiasi] bet čia sakau yra tokie asmeniniai ir galvoji kaip čia ji pakeitus arba kuo mažiau tam tekste būtų*

Teigiama, kad kai kurie naujadarai sukelia neigiamas emocijas – nepatinkančius naujadarus tiriamoji teigia besistengianti pakeisti, kad tekste jų būtų pavartota kuo mažiau. Galima teigti, kad kai kurie naujadarai informantei atrodo kaip tam tikra grėsmė kalbos grožiui. Taigi emocinė nuostata lemia kalbinį elgesį.

Dalis redaktorių laikosi kitokių nuostatų – grėsmių dėl užsienio kalbų įtakos neižvelgia arba nelaiko jų pagrindinėmis grėsmėmis lietuvių kalbai:

(34) Red_1: *gal truputėlį ironiška bet man atrodo kad didesnė grėsmė yra ne ta vadinamoji užsienio kalbų invazija na tarkim tam tikri anglicizmai kitų kalbų žodžiai nes istoriškai visada buvo lenkizmų buvo rusicizmų ir apskritai tam tikri žodžiai kad ir tarptautiniai jie yra perimti iš kitų kalbų iš kitų kultūrų ir koks nors suvenyras kilęs iš prancūzų kalbos nors dabar yra visiškai normalus žodis ir niekas prie jo nesikabinėja man atrodo kad kartais per didelis siekis kontroliuoti kalbą ją netgi labiau skurdina ir sausina negu tie kažkokie iš užsienio kalbų priklydę žodžiai kurie yra laikini ir galbūt po dvidešimties metų jaunimas nesupras to slengo kurį vartoja dabartinis jaunimas ta kalbos dalis jinai kinta*

(35) Red_2: *tiesiog tie tų labai daug anglicizmo atsirado mūsų kalboje tai aš to neišvardinčiau kaip grėsmės nes nu ta kalba tai ji yra gyva tiesiog anksčiau pas mus buvo daug rusizmo o dabar to anglicizmo tai yra normalu manau būtų kažkokia kita pasaulinė kalba tai mes kažkokių kitų gal pasiimtume tų žodžių <...> aš manau kad viskas yra gerai su ta mūsų kalba gal tiesiog kaip tik mes jau per daug to lietuviško visur bandome įkišti*

Iš šių informančių citatų matyti kita kognityvinė nuostata, kad kalbą labiau skurdina per didelis siekis gryninti, lietuvininti kalbą (34, 35). Jų nuomone, kitų kalbų įtaka, pavyzdžiui, į lietuvių kalbą ateinantys anglicizmai, yra natūralus reiškinys, pabrėžiama, kad iš užsienio kalbų atėję žodžiai ir slengas nedaro neigiamos įtakos lietuvių kalbai, tai laikoma kintančiu, konkrečiam laikmečiui būdingu kalbiniu reiškiniu.

Dar viena grėsmė kalbai laikomas su naujomis technologijomis atėjęs įprotis rašyti be diakritinių ženklų (36). Taip pat kai kurių informančių teigiama, kad tam tikri kalbos reiškiniai daro neigiamą įtaką ir pačių redaktorių kalbai:

(36) Red_7: *tos naujos technologijos kai atsirado kad nebuvo tų lietuviškų klaviatūrų na buvo laikas kai aš ir pati rašydavau ten žinutes šveplai be tų diakritinių ženklų po to po kurio laiko pamatai kad netgi ilgesnis vartojimas kaip ir atšipina tuos įgūdžius ir paskui kai rašai skaisčiai šviečia saulė tu jau neberašai automatiškai tu sustoji ties tuo skaisčiai kiek čia kur čia s kur čia š kas čia vyksta*

(37) Red_4: *vis dėlto ta anglų kalbos įtaka yra didelė jau aš kaip sakyt turiu tos patirties kad aš pati ir rašydavau straipsnius tai pastebėjau kad netgi ir save jau reikia kartais redaguoti*

Kaip matyti iš tyrimo medžiagos, redaktorės mato, kad tenka atkreipti dėmesį ir į savo pačių kalbą – jaučiama neigiama įtaka, prarandami įgūdžiai. Kaip grėsmė įvardijamos nelietuviškos klaviatūros ir, kaip minėta ir anksčiau cituotų informančių, anglų kalbos įtaka. Taigi matyti, kad daliai informančių kognityvinė nuostata, jog kitos kalbos daro neigiamą

įtaką lietuvių kalbai virsta elgesiu – informantės atkreipia dėmesį ne tik į kitų daromas klaidas, bet ir atidžiai pažiūri ir į savo rašomus tekstus.

Informantės laikosi nuostatos, kad visuomenei reikalingas švietimas, sąmoningumo auginimas, kad būtų išvengta grėsmių kalbai:

(38) Red_6: *man atrodo kad reikia tiesiog šviesti visuomenę turi augti sąmoningumas tai tada man atrodo ir kalbai nebus jokių nei grėsmių nei pavojų*

Pastebėtina, kad įžvelgiamas poreikis šviesti visuomenę, t. y. pavojus kalbai yra jaučiamas, o kaip sprendimas šiai problemai matomas švietimas. Iš informantės pasisakymo galima numanyti kognityvinę nuostatą, kad, jos manymu, per mažas eilinių kalbos vartotojų sąmoningumas, suvokimo stoka gali sukelti pavojų kalbai. Galima numanyti, kad eiliniai kalbos vartotojai informantės laikomi mažiau kompetentingais kalbiniais klausimais, todėl jų neišmanymas, kaip veikia kalbos sistema, gali sukelti jai grėsmę.

Dar vienas tiriamųjų įvardijamas pavojus – grėsmė mokslo, dalykinei lietuvių kalbai:

(39) Red_5: *šnekamajai kalbai bent artimiausiu metu manau kad nėra didesnio pavojaus gal kiek didesnis pavojus yra vėlgi tai dalykinei lietuvių kalbai todėl kad mokslininkai pagal dabartinę mokslo politiką savo straipsnius skelbia nelietuviškai ir tada neturim lietuviškų terminų neturim lietuviškos mokslo kalbos ir ką aš pastebiu sakykime nes čia jau mano sritis redaguoju vadovėlius aukštųjų mokyklų studentams ir pastebiu toki dalyką kad dėstytojai dažnai profesoriai daktarai nemoka lietuviškai kurti dalykinio teksto tiesiog yra viskas kadangi dažniausiai rašo angliškai visi sakiniai yra rašomi pagal anglišką logiką tai čia šioki toki pavojų matau dalykinei kalbai vien todėl kad jie yra spaudžiami rašyti angliškai lietuviškai nerašo o kai reikia parašyti lietuvišką vadovėlį jau yra problemų*

Kaip matyti iš informantės atsakymo (39), pastebima, kad dėl susiklosčiusios politikos – mokslinių straipsnių ne lietuvių kalba publikavimo – skursta lietuviška mokslo kalba. Dėl šios priežasties, kaip pažymi informantė, lietuviški vadovėliai rašomi ne taip kokybiškai, pastebima vartojama angliško sakinio struktūra.

Matyti aiški tendencija grėsme laikyti kitų kalbų įtaką – dažniausiai minima anglų kalba. Informančių teigimu, dėl kitų kalbų įtakos kyla grėsmė sėkmingai komunikacijai, įžvelgiama lietuviškos sintaksės pokyčių, kurie gali daryti įtakos ir lietuviams būdingam mąstymo modeliui, taip pat įžvelgiama grėsmių lietuvių tapatybės išlikimui. Kai kurie iš kitų kalbų ateinantys kalbiniai reiškiniai informantės erzina, yra estetiškai nepriimtini, todėl jaučiamas kalbos gryninimo poreikis. Vis dėlto dalis informančių laikosi kitokių nuostatų – kai kurios tyrimo dalyvės anglų kalbos įtaką jaučia, tačiau to nelaiko grėsme. Kaip didesnę grėsmę jos įvardija pernelyg griežtą kalbos priežiūrą, purizmą. Dalis informančių pažymi, kad grėsmės lietuvių kalbai paliečia ne tik eilinius kalbos vartotojus, bet ir jas pačias – tiriamosios teigia jaučiančios, kad turi atidžiau stebėti savo kalbą, savo pačių kalbą redaguoti.

Šiame skyriuje apie grėsmes lietuvių kalbai atsiskleidė įvairūs informančių nuostatų komponentai. Kognityvinis – žinių apie pasaulį – komponentas matyti iš informančių pasakymų, kad esama ryškios anglų ir kitų kalbų įtakos, manoma, kad kiekviena kalba

formuoja individo mąstymo modelį, požiūrį į pasaulį. Jausminis nuostatų komponentas atsiskleidė per informančių susirūpinimą dėl grėsmių kalbai, taip pat reiškiamas susierzinimas dėl, informančių požiūriu, negražiai skambančių naujadarų, taip pat neigiamas emocijas informantams kelia kai kurie pažodiniai kitų kalbų vertiniai. Kognityvinis ir jausminis nuostatų komponentai sutampa su informančių elgsena – manoma, kad kitų kalbų įtaką pristabdyti galima kalbą norminant, gryninant, nepatinkančių vertinių ar naujadarų stengiamasi vengti.

Išvados

Šiame tyrime į dešimties kalbos redaktorių interviu žvelgta kaip į visumą, stengtasi pamatyti, kokios nuostatos vyrauja tarp kalbos redaktorių. Jei išryškėjo kelios skirtingos nuostatos, jos taip pat aptartos. Tyrimo dalyvės teigia jaučiančios viešojoje erdvėje vyraujančią kritišką, skeptišką požiūrį į kalbos redaktorių ir apskritai į kalbininkus. Tokią situaciją tiriamosios aiškina įvairiai – dalis informančių mano, kad pašaipus tonas atsiranda dėl nesupratimo, ką veikia redaktorius ir kaip veikia kalbos sistema, dalies tiriamųjų teigimu, dėl pašaipaus požiūrio kalti ir netinkamai savo darbą atliekantys redaktoriai. Nagrinėjant kalbos redaktoriaus darbo prestižą ir su tuo susijusius iššūkius nustatyta, kad redaktorės iš aplinkinių dažnai išgirsta netikslių savo profesijos vertinimų – kalbos redaktoriaus darbas painiojamas su vertėjo darbu, stebimasi, kodėl vertėjo – kalbos specialisto – išverstą tekstą reikia redaguoti. Pažymėtina, kad nors kai kurias kalbintas redaktores tokie vyraujantys požiūriai į šią profesiją liūdina, dauguma redaktorių tokių vertinimų nesureikšmina, savo darbą atlieka į tai neatsižvelgdamos. Taigi nors informantės patiria įvairių jų emocines nuostatas veikiančių dalykų, tačiau teigia, kad jos nedaro įtakos jų elgsenai.

Nustatyta, kad didžioji dalis tyrimo dalyvių jaučia darančios įtaką kalbai, prisidedančios prie jos kūrimo. Informantės išreiškia kognityvinę nuostatą, kad kalba yra gyva ir nuolat kintanti – dėl šios priežasties pabrėžiama kūrybingumo svarba, redaktorėms dažnai tenka sukurti naujų pavadinimų, terminų, adaptuoti vietovardžių. Kai kurios tyrimo dalyvės teigia, kad neretai tenka sprendimus priimti pačioms, kadangi lietuviška terminija neretai vėluoja. Iš šio tyrimo matyti, kad kalbos redaktorės jaučiasi turinčios galios kurti kalbą, be to, teigia, kad jomis pasitikima, jos gali dirbti laisvai, daug nederindamos. Redaktorės taip pat teigia turinčios misiją kalbą turtinti, gryninti – išreiškiamą nuostatą, kad sėkmingam kalbos gyvavimui reikalinga pagalba. Tokia kognityvinė nuostata sutampa su šių redaktorių elgsenos nuostatų komponentu. Nedidelė dalis tyrimo dalyvių pasisakė, kad savęs kalbos kūrėjomis nelaiko – tik vykdo jau įtvirtintą kalbų politiką. Čia išryškėja kognityvinė nuostata, kad kalbos politika yra įteisinta ir redaktoriaus užduotis yra ją vykdyti – tokios nuostatos matyti ir iš minėtų tiriamųjų elgsenos.

Kalbėdamos apie grėsmes lietuvių kalbai redaktorės atskleidė įvairius kalbinių nuostatų komponentus. Kognityvinis nuostatų komponentas matyti iš informančių pasakymų, kad kiekviena kalba formuoja individualų mąstymo modelį bei požiūrį į pasaulį – dėl šios priežasties kai kurios informantės teigia siekiančios apriboti anglų kalbos įtaką, saugoti lietuvių kalbai būdingą sakinio struktūrą. Jausminės nuostatos atsiskleidė per susierzinimą

dėl į kalbą ateinančių pažodinių kitų kalbų vertinių. Kognityvinis ir jausminis nuostatų komponentai atitinka daugumos informančių elgseną – nepatinkančių vertinių ar naujadarų stengiamasi vengti, kalbą gryninti. Tačiau nedidelė dalis informančių mano, kad kitų kalbų įtaka nėra neigiama, mano, kad tai natūralus, kiekvienai kalbai būdingas dalykas.

Literatūra

Buidovaitė, Kristina. 2011. Rita Urnėžiūtė. „Yra redaktorių, kurių pavardė knygos metrikoje – tarsi kokybės ženklas“. *www.bernardinai.lt*. Prieiga internetu: <https://www.bernardinai.lt/2011-04-11-rita-urneziute-yra-redaktoriu-kuriu-pavarde-knygos-metrike-tarsi-kokybes-zenklas/> (žiūrėta 2021 03 16).

Festinger, Leon. 1957. *A theory of cognitive dissonance*. Stanford: Stanford University Press.

Garrett, Peter. 2010. *Attitudes to Language*. New York: Cambridge University Press.

Girčienė, Jurgita. 2005. *Naujųjų skolinių atitikmenys: struktūra ir vartoseną*. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas.

Girčienė, Jurgita. 2019. Redaktorių nuostatos: demokratijos poreikis. *Lituanistica* 2: 113–123.

Gritėnas, Paulius. 2018. Algis Ramanauskas apie kalbą ir medijas: „Iš kalbininkų baimės išsivystė kabučių ir kursyvų infliacija“. *www.15min.lt*. Prieiga internetu: <https://www.15min.lt/kultura/naujiena/asmenybe/algis-ramanauskas-apie-kalba-ir-medijas-is-kalbininku-baimes-issivyste-kabuciu-ir-kursyvu-infliacija-285-948626> (žiūrėta 2021 01 22).

Holmes, Janet. 2013. *An Introduction to Sociolinguistics*. London: Pearson.

Jakučiūnas, Andrius. 2020. Jūsų geriausias draugas redaktorius. *www.15min.lt*. Prieiga internetu: <https://www.15min.lt/kultura/naujiena/asmenybe/andrius-jakuciunas-jusu-geriausias-draugas-redaktorius-285-1312744> (žiūrėta 2021 03 15).

Jankauskaitė, Eglė. 2021. Kalba ir galia. Kalbos redaktorių savimonė ir vaidmuo kalbos standartizavimo lauke. *Darbai ir dienos* 75: 47–62.

Jankauskaitė, Eglė. 2022. Lietuvos kalbos redaktoriai kalbos standartizavimo ir kultūrinės produkcijos laukuose: konkuruojančių nuostatų derinimas. *Taikomoji kalbotyra* 17: 119–136.

Keturkienė, Miglė, Loreta Vaicekauskienė. 2016. Lietuvių kalbos mokytojai standartinės kalbos ideologijos nelaisvėje: nuostatos, praktikos, pasekmės. *Darbai ir dienos* 65: 31–52.

Leonidovna, Aira. 2016. Lietuvių kalbos redaktoriai – fucking nacionalizmo įkaitai. *www.satenai.lt*. Prieiga internetu: <http://www.satenai.lt/2016/02/13/lietuviu-kalbos-redaktoriai-fucking-nacionalizmo-ikaitai/> (žiūrėta 2021 03 17).

McKenzie, Robert. 2010. *The Social Psychology of English as a Global Language*. New York: Springer.

Micutaitė, Neringa, Kristina Jakaitė-Bulbukienė. 2022. Kalbos redaktoriai: iššūkiai, nuostatos ir motyvacija. *Lietuvių kalba* 17, 70–91.

Nevinskaitė, Laima. 2009. Grėsmės kalbai ir kalbos priežiūra: žurnalistų požiūris. *Kalbos kultūra* 82: 173–189.

Ramonienė, Meilutė. 2013. Tarmės socialinė vertė: Lietuvos miestų jaunimo kalbinės nuostatos. *Taikomoji kalbotyra* 2.

Vaicekauskienė, Loreta. 2011. Oficialioji lietuvių kalba yra neįvyta kalba: žurnalistai apie bendrinę kalbą televizijoje ir radijuje. *Darbai ir dienos* 55: 191–207.

Vaicekauskienė, Loreta. 2017. *Lietuvių kalbos idealai: kaip keitėsi geriausias kalbos idėja*. Vilnius: Naujasis Židinys-Aidai.

Žukauskaitė, Viltė. 2009. A. Ramanauskas-Greitai: kai manęs jauna žurnalistė paklausia „ką jūs manote apie blondines“, aš jai pasiūlau sutartį. *www.delfi.lt*. Prieiga internetu: <https://www.delfi.lt/veidai/zmones/aramanauskas-greitai-kai-manes-jauna-zurnaliste-paklausia-ka-jus-manote-apie-blondines-as-jai-pasiulau-sutarti.d?id=21688864> (žiūrėta 2021 03 15).